

УДК (477)/159.922:316.64/165.242.2

І.В. ДМИТРИЄНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

Ю.М. ДМИТРИЄНКО, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПРОТИРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ

Ключові слова: суперечності, протиріччя української правової свідомості, правова революція, українська правова свідомість, українська правова культура

Поняття, види, класифікація суперечностей української правової свідомості та культури. Суспільна детермінація та верифікація української правової свідомості та культури постійно знаходиться в русі, з історично домінуючими процесами їх розвитку. Загальною рисою цього є пріоритетні процеси ідейно-світоглядного недорозвитку до певних світових стандартів та звичайних (звичаєвих) їх форм як типових, утворюючих істотну природну частину маргінальної процесуальної неформальної спадкоємності, природної неформальної правової традиції (основа – неформальна спадкоємність української правової свідомості та культури).

Найголовнішою першою причиною цього є криза української правової свідомості, що триває понад ста останніх років без жодних спроб її дієво подолати (у нас: кризовий цикл її соціальної активності), та не дивлячись на те, що правосвідомість є формою державного устрою, держави та державотворення, про що писали здавна відомі світові та вітчизняні вчені (Геродот, Аристотель, Пліній, Г. Гегель, К.Маркс, Ф. Енгельс, В. Аксельрод, П. Новгородцев, В. Плеханов, І. Ільїн, О.Є. Уколова, В. Тацій, В. Сташис, В. Чефранов, М.І. Козюбра та інші). Позитивна правова наука лише частково визнає факт (В. Тацій, В. Сташис, М. Козюбра) на рівні статистичної фіксації кризи історичної та сучасної позитивної правової свідомості як учбової теоретичної осно-

ви української правової свідомості та культури. Така ситуація викликала та продовжує далі викликати численні істотні, історично й сучасно нерозв'язані суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури. На цьому тлі позитивними виглядають наші висновки, що українська правова культура функціонально розпочинає функціонувати лише тоді, коли зникає та/або починає зменшуватись кризовий цикл соціальної активності української правової свідомості.

Найголовнішою другою причиною виникнення суперечностей в українській правовій свідомості та культурі є ідеологічні, політичні, етнічні, мовні та інші маніпулювання українською свідомістю та правовою свідомістю [1–3]. *Третьою причиною* їх виникнення є невчасне формування нової вітчизняної законодавчої бази на ґрунті нової Конституції України, наявність значної частини функціональної радянської законодавчої бази (старий Трудовий кодекс та ін.). *Четвертою причиною* виникнення сучасних суперечностей та протиріч української правової свідомості та культури є порушення різних нормативних актів, процедур та процесів за прийняття нових законодавчих актів України, а також регулюючих конотворчу діяльність. Тобто, це – юридико-технічна та законодавчо-технічна причина. *П'ятою причиною* є негативний досвід формування та застосування методів, механізмів формування вищих гілок офіційної влади, недостатня профілактика вітчизняних суперечностей, протиріч української правової свідомості та культури. При цьому не враховується постійний пріоритетний, але не завжди позитивний вплив територіально близьких, та ментально різних правових традицій, форм правосвідомості, культури, національних мов на формування оптимальних механізмів розв'язання суперечностей та протиріч української правової свідомості та культури. Наприклад, західноєвропейської (республіканської) та російської (найчастіше монархічної) державно-правових свідомостей, культур, традицій та їх спадкоємностей.

За типом республіканської та/або монархічної державно-правової форми української

правової свідомості та культури розрізняємо суперечності та протиріччя республіканської та монархічної форм української правової свідомості та культури. За природними шляхами розвитку української правової свідомості та культури більш характерними є суперечності та протиріччя природних республіканських форм української правової свідомості та культури. За періодами розвитку за неприродними шляхами – характерні суперечності та протиріччя перманентних форм республіканської та монархічної української правової свідомості та культури з пріоритетами суперечностей та протиріччя республіканської.

За природних шляхів становлення української правової свідомості та культури більш характерні суперечності та протиріччя природних республіканських та/або монархічних форм української правової свідомості та культури з приблизно рівними розвитковими перспективами, але з певними пріоритетами суперечностей та протиріччя республіканської форми української правової свідомості та культури.

За періодів становлення за неприродними шляхами характерні радикальні, тривали, ускладнені суперечності та протиріччя перманентних форм республіканської, монархічної української правової свідомості та культури з тотальними пріоритетами суперечностей та протиріччя монархічної, з важко керованими розвитками тенденціями та перспективами та/або неможливістю їх до цивілізаційно керованої трансформації.

Продовжуючи далі, уточнюємо наші позиції щодо формування суперечностей, протиріччя та можливостей їх розв'язання, а також використання як джерел для розвитку та синергетичного саморозвитку правосвідомості, права, суспільства та держави у цілому тощо, виходячи зі складної їх нерівноважної тричленної структури української правової свідомості та культури («теоретичне тіло, тілесна правова свідомість, українська правова культура та інші культури») – Ю.М. Дмитрієнко).

Так, у «теоретичному тілі» можливі теоретичні, теоретико-методологічні суперечності та протиріччя, що здатні долатися у середо-

вищі сучасної правової науки. У «тілесній правовій свідомості» суперечності та протиріччя є, як правило, складними, не рівноважними та підлеглими різним чинникам і джерелам формування, а відтак вони вимагають комплексного, різноаспектного, міждисциплінарного вивчення, мультиконтекстної інтерпретації, верифікації та розв'язання у різних галузях правового, медичного, педагогічного, виховного та іншого знання й практики. Суперечності української правової культури та інших культур як такі, що є похідними від двох перших, мають найчастіше маргінально-правовий характер з пріоритетними тенденціями формування у типово правові протиріччя. Є різнопланово детермінантні та взаємозалежні, але вони є також більш якісними та дієво джерельними у зв'язку з тим, що українська правова культура, як й будь-яка інша національна, є якісним віддзеркаленням правових трансформацій та існує за не кризових циклів соціальної активності правової свідомості. За цими властивостями зазначені протиріччя та суперечності долаються значно легше, ніж ті, що презентовані раніше, в першу чергу засобами правової науки та практики, слугуючи при цьому лише певними внутрішніми джерелами прогресивних розвиткових тенденцій.

У зв'язку з цим виникає більш широке питання про роль та значення внутрішніх джерел зазначених розвиткових тенденцій та трансформаційних рухів для вироблення оптимальних моделей становлення й розвитку української правової свідомості та культури. Таких джерел декілька, де одними з суттєвих виступають зазначені вище суперечності правової свідомості та культури. У нашому контексті під суперечностями української правової свідомості та культури ми уявляємо, як правило, короткотермінові, неантагоністичні, не кризові та не суттєві протиріччя, які легко долаються за природних шляхів становлення й розвитку української правової свідомості та культури.

За неприродних шляхів – суперечності або долаються важко, або зовсім не долаються за причиною незвертання на них уваги з боку правової науки та еліти. Під протиріччями

української правової свідомості та культури ми презентуємо складні, тривалі, кризові та важко розв'язувані суперечності, протиріччя культури, правової свідомості, які важко долаються або не долаються взагалі за умов некерованого їх становлення та розвитку за неприродних шляхів становлення й розвитку української правової свідомості та культури.

За природних шляхів – принципово розв'язуються певною та/або повною мірою. Додатково принципово уточнимо, що для періодів розвитку української правової свідомості та культури за природних шляхів характерні суперечності та протиріччя у нескладних девіантних формах української правової свідомості та культури, але з певним нормативно-правовим співвіднесенням з їх ідейно-світоглядною частиною як пріоритетного компонента, стратегічно визначаючим перспективу розвиткових процесів. Для періодів розвитку української правової свідомості та культури за неприродних шляхів характерні складні суперечності та протиріччя у девіантних і маргінально-девіантних формах української правової свідомості та культури, з наявними двома розвитковими тенденціями до їх розв'язання: як до типово правової, так й до делінквентної, злочинної. При цьому такі тенденції сформовані без певного нормативно-правового співвіднесення з їх ідейно-світоглядною частиною. Це тотально ускладнює та унеможлиблює ідентифікацію пріоритетних компонентів родової природи, стратегічно визначаючих не тільки перспективу девіантного правового усвідомлення, але й суттєво ускладнюючих звичайне розуміння неякісно віддзеркаленої самої правової реальності, до того ж ускладненої загальними кризовими розвитковими процесами правосвідомості, права, суспільства та держави у цілому тощо.

У свою чергу, для періодів становлення української правової свідомості та культури за природних шляхів характерні неістотні та/або недостатньо істотні суперечності та протиріччя у нескладних девіантних, маргінально-девіантних, інших природних, штучних формах української правової свідомості та культури (релігійна, політична, ідеологічна

правосвідомість, культура), що здатні законодавчо долатися та створювати певну джерельну основу для подолання правових, законодавчих, інших суперечностей та протиріч.

Для періодів становлення української правової свідомості та культури за неприродних шляхів характерні занадто складні, ускладнені, патологічні, антагоністичні, конкуруючі суперечності та протиріччя у надскладних девіантних. Вони частково накладені змістами та формами одне на одне, що викликається відсутністю конкурентного середовища формування не маргінальних норм права, створених недієвими актами різнотипових, маргінально-девіантних форм української правової свідомості та культури. Останні мають декілька наявно протилежно розвиткових тенденцій до їх розв'язання, але без звичайних юридичних зусиль до цього та/або без можливості істинної їх ідентифікації.

Як правило, суперечності та протиріччя ми пов'язуємо, переважно та/або більшою мірою, за загальними ідеями правознавців та інших вчених з процесами розвитку правової свідомості та культури, а не з процесами становлення. Чому так? Відповідь проста: за періоди становлення української правової свідомості та культури як типово національних, останні знаходяться під тоталітарним впливом позитивного права, яке ідеологічно ігнорує моральну сторону правового регулювання. Це пов'язано з необхідністю рахування у законотворчій діяльності з ідейно-світоглядною сферою правових відносин і правового регулювання (національність, віросповідання, ідеологія, правова освіта, виховання суб'єктів української правової свідомості та культури та ін.) як родовими правовими елементами правової дійсності.

Прикладом ігнорування деяких суттєвих сторін, питань, детермінацій правового регулювання суспільних відносин може бути протилежність між потребами у суспільній українській правовій свідомості, культурі, стані їх розвитку, вимогами у формуванні певних їх візрів, та рівнем соціального задоволення законодавчим здійсненням фундаментальних і прикладних завдань культурно-правового

життя. Таке теж може відбуватись як за природними, так й за неприродними шляхами. Не можна заперечувати також і те, що суперечностей та протиріч у процесах становлення української правової свідомості та культури майже нема. Вони є, але, нагадуємо, позитивна правова наука щонайбільш може їх зафіксувати як юридичний факт, юридичне явище, юридичний процес. Отож, протиріччя та суперечності виходять далеко за межі їх одномірного, лінійного вивчення однією позитивною правовою наукою та її теорією.

Стосовно суперечностей перехідного розвитку української правової свідомості слід зазначити: вони мають маргінальний характер, девіантну природу та синергетичну налаштованість. Власне вони є суперечностями та протиріччями типових форм української девіантної правової свідомості та культури з різним ступенем складності. Протиріччя ж за перехідного становлення української правової свідомості та культури – можуть бути крайньою мірою більш радикальними та неморальними, але це теж протиріччя української девіантної правової свідомості та культури. За періодів же становлення історичної та/або сучасної української правової свідомості та культури за природних шляхів домінують несуттєві суперечності та протиріччя переважно соціонічних форм української правової свідомості та культури (української соціонічної правової свідомості та культури) та форми української позитивної правової свідомості, зі значним пріоритетом перших. За неприродного становлення – тотально здатні домінувати (та фактично домінують) різноциклові суперечності та протиріччя за соціальною активністю тієї чи іншої форми української позитивної правової свідомості та культури, з радикальним пріоритетом кризового циклу соціальної активності. Кожне явище правової свідомості та культури має протилежні сторони, які, утім, тісно пов'язані між собою і являють певну цілісність. Існування цієї цілісності правової свідомості та культури можливе тільки за умов подолання суперечностей.

Вирішення цієї суперечності стає основою розвитку суспільної правової свідомості, але

на місці розв'язаної суперечності з'являється нова суперечність, вирішення якої знову просуває суспільство вперед шляхом правового прогресу. Таким чином, розв'язання суперечностей і є джерелом синергетичного саморозвитку зазначених процесів і явищ. Саме за подоланням (не подоланням) суперечностей та протиріч української правової свідомості та культури, за проведеними дослідженнями, можна відслідкувати за зміною циклів, напрямком зміни соціальної активності та самостійності української правової свідомості та культури, а також за рівнем їх керованого (некерованого) розвитку та становлення, а звідси – за становленням й розвитком статичного українського права як типового змісту (основи) української правової свідомості та культури.

Аналіз суперечностей постперехідного українського суспільства розглядається як невідкладне завдання правової науки на сучасному етапі розвитку. У зв'язку з нашим підходом до генезису української правової свідомості та культури як типово національних, їх протиріч, саму соціальну активність правової свідомості та культури ми презентуємо як функціональну динаміку різноступеневого (від кризового – процеси розвитку: від високого – процеси становлення) використання ідейно-світоглядних і нормативно-правових властивостей правової свідомості її первинними (фізичні особи) та вторинними (юридичні особи) суб'єктами. При цьому за процесів розвитку – ідейно-світоглядних властивостей – її суб'єктами, за процесів становлення – нормативно-правових – вторинними. Найчастіше це виявляється за природними шляхами процесів розвитку української правової свідомості та культури, за яких відбувається формування механізму правового регулювання суспільних відносин за перехідного правотворення у кризовому циклі їх соціальної активності та абсолютної самостійності, коли правова свідомість виконує самостійно функції самого зазначеного механізму та є самим цим механізмом. Внаслідок цього формуються маргінальні норми статичного права як акти усної української девіантної право-

вої свідомості та культури, з пріоритетами її суперечностей, з поступовим законодавчим витісненням неправових маргіналій, суперечностей правовими, з методологічним перетворенням суперечностей у нікчемні.

За неприродних шляхів розвитку правової свідомості рівень девіантності та маргіналізації норм статичного права як актів усної української девіантної правової свідомості та культури збільшується, становлячись непрогнозованим, з пріоритетами протиріч, причому останні «морально» не розв'язуються та законодавчо не витискуються. Навпаки, вони ще більш ускладнюються, методично перетворюючись протиріччями української правової свідомості та культури у законодавчі колізії, неправові закони, ідеологічні, політичні домовленості. Останні далі неприродно трансформуються не у площину типово правового (законодавчого) поля як природного середовища їх розв'язання, а у площину подальшого ідеологічного, політичного та іншого штучного їх розв'язання, поступово остаточно виходячи з правового простору та дискурсу. Можна також говорити про ще один новий спосіб радикальної непрогресивної трансформації протиріч української правової свідомості та культури з метою їх подальшої радикалізації та, можливо, більш негативного, маніпулятивного впливу на правове поле суспільства: штучний законодавчо-технічний. Під конкретний приклад маніпуляцій українською правовою свідомістю та культурою, зокрема державно-правовою, підпадають за певних умов деякі події у чинній Верховній Раді України. Їх суть можна презентувати у тому, коли чинні Закони України депутатами Верховної Ради України приймаються у штучно-правовому варіанті. Це коли, наприклад, не вистачає голосів для прийняття певного нормативно-правового акту внаслідок відсутності значної кількості народних депутатів України, але присутні можуть натискувати кнопки для голосування за відсутніх і це транслюють наживо державними телепрограмами глядачам всієї України. При цьому такий Закон може бути прийнятим та стати чинним, не дивлячись на те, що кількість присутність

у залі депутатів Верховної Ради істотно не відповідає кількості депутатів, що брали участь у голосуванні за екраном монітора у цьому ж залі для голосування. А офіційні структури не звертають на публічне маніпулювання українською правовою свідомістю та культурою уваги за умов публічної трансляції такого голосування, наприклад, за відомим державним телевізійним каналом «Верховна Рада».

Таким прикладом може слугувати Закон України «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI, прийнятий Верховною Радою України 05.06.2012 року у першому читанні 234 голосами «за» [4]. За підрахунками супротивників прийняття цього закону за нього голосувало 172 депутати [5].

Українська правова свідомість при цьому зазнала нової суттєвої та істотної девіантності. Вона продовжує далі активно поглиблюватися за можливих процесів нового виборювання деякими національними меншинами, маючих за законом право на встановлення своїй мові статусу регіональної, Даний приклад не може не свідчити про поступовий перехід від прихованої маніпуляції українською правовою свідомістю та культурою до відкритої, публічної. Це є принципово новим для свідомості, правової свідомості та юридичної науки, практики – атипичним правозаконодавчим явищем, процесом та феноменом, що типово має неправову природу не тільки у форматі світової, але й вітчизняної правової практики, техніки та спільноти водночас тощо.

Така процедура законотворчості не може не свідчити про типово законодавчий характер не розв'язання, а навпаки, істотного непрогресивного поглиблення суперечностей та протиріч української правової свідомості та культури, небажання їх розв'язувати сучасною позитивною правовою практикою. Така процедура свідчить про небажання офіційно враховувати досі сам факт існування не тільки функціональних можливостей найважливішого теоретичного компоненту («теоретичного тіла») української правової свідомості, але й загалом роль та значення процесів правового усвідомлення, самої правової свідомо-

сті та правової культури, зокрема «правосвідомості як форми держави та державотворення» (Геродот, Аристотель, Пліній, Г. Гегель, К.Маркс, Ф. Енгельс, В. Аксельрод, П. Новгородцев, В. Плеханов, І. Ільїн, О.Є. Уколова, В. Тацій, В. Сташис, В. Чефранов, М.І. Козюбра та інші).

Слід зазначити далі, що за проведеними дослідженнями, найбільш важко долаються ті радикальні (антагоністичні, неформальні, юридично вмотивовані) протиріччя та суперечності, що остаточно трансформувались у нові, більш радикальні «протиріччя, не сумісні з правовими» (П. Новгородцев), що мають законодавчі джерела їх виникнення, маргіально-правову природу. Вони втілюються у масову українську правову свідомість як такі, що більшою мірою формують у подальшому не природні, а типово ілюзорні (нові девіантні, штучні та інші неприродні) масові форми української правової свідомості та культури, швидко трансформуючись у все нові та нові атипові форми масової української правової свідомості та культури. При цьому ментальні права первинних суб'єктів зазнають нових істотних порушень з боку вторинних. Самі первинні суб'єкти продовжують зменшуватися численно: внаслідок малої пенсії, заробітної платні, бідності, їх смертність перевищує народжуваність – прислухаємось: «По заверенію чиновника, пенсионный фонд осуществил перерасчет пенсий для почти 13 млн. граждан, что составляет 94 % от всего количества пенсионеров. Однако, несмотря на это, большинство украинцев живут за чертой бедности. Минимум в ООН считают, что если доход на человека является ниже 17 долларов в день, то он является бедняком. Согласно этой статистике, за чертой бедности в Украине находятся 78 % граждан. Украинскому правительству методика ООН, однако, не указ. В частности, вице-премьер, министр социальной политики Сергей Тигипко считает, что уровень бедности в Украине составляет 22-24 %» [6].

Прислухаємось далі: «В мае [2012 г.] численность населения Украины сократилась на 0,02 %, или на 7,7 тыс. человек по сравнению

с апрелем и на 1 июня составила 45565,9 тыс. человек. В 2011 году численность населения Украины сократилась на 0,3 %, или на 144,9 тыс. человек. По данным Всеукраинской переписи населения, проведенной в декабре 2001 года, численность населения составляла 48415,5 тыс. человек, из них 32538 тыс. человек – городское население, 15877,5 тыс. человек – сельское» [7].

Повертаючись до характеристики суперечностей та протиріччя української правової свідомості та культури, зазначаємо, що за неперехідного правотворення найчастіше домінують процеси становлення української правової свідомості та культури. При становленні української правової свідомості та культури за природними шляхами більшою мірою домінують її суперечності, за неприродних шляхів – протиріччя. При чому це виявляється за природними шляхами формування механізму правового регулювання суспільних відносин за неперехідного правотворення у некризових циклах соціальної активності української правової свідомості, культури, відносній самостійності правової свідомості, коли вона не виконує самостійно функції самого зазначеного механізму, але є його стержневою частиною. Внаслідок чого формуються не маргіальні норми статичного права як певні приписи письмових нормативно-правових актів, з пріоритетами її суперечностей, з поступовим законодавчим витісненням правових маргіалій у площину їх подальшого теоретичного вивчення та законодавчотехнічної нейтралізації у вдосконаленні тих чи інших нормативно-правових актів, внесенні змін у ті, що мали правові суперечності. При становленні української правової свідомості та культури за неприродними шляхами більшою мірою домінують її складні протиріччя, що здатні трансформуватися незпрогнозовано та некеровано.

Внаслідок таких правових процесів формуються маргіальні норми статичного права як певні неправові, маргіально-правові та інші, штучно побудовані, згодом введені у такі нормативно-правові акти, що можуть ставати новою основою для формування чер-

гових неправових. Так, далі виникає можливість остаточно формувати стійкі хибні правові пріоритети розв'язання протиріч правосвідомості у маргінально-правовий та неправовий спосіб, поступово переутворюючи українську правову свідомість на делінквентну. У такій площині можна презентувати найголовнішу істотну правову умову для виникнення правової революції. Під нею ми розуміємо таку докорінну зміну концептуально-принципової бази сучасної позитивної правової науки та її радикальну переорієнтацію з догматично безапеляційної описової парадигми презентації, інтерпретації та лінійної спрощеності правових процесів, явища, подій, їх правових рефлексій на рухому дослідницьку, верифікаційну, науково обґрунтовану. Вона презентується у вигляді конкуруючих теоретичних конструкцій, концепцій та/або правових теорій. Внаслідок цього буде вивчатися об'єктивно природа кожного правового явища як її істотна, а не описова.

Та після вивчення всебічної об'єктивної природи, умов і об'єктивних обставин буде створюватися потім той чи інший нормативно-правовий акт як достатній, що буде працювати, а не тільки записаним на папері. Саме за таких умов кожен нормативно-правовий акт буде комплексно ідейно-світоглядно вмотивованим та справедливим, а звідси нормативно правовим. Причому нормативна суть будь-якого історичного та/або сучасного правового процесу, явищ та кожної правової події нормативного акту, в першу чергу, детермінуватиметься та презентуватиметься широкими ідейно-світоглядними умовами, компонентами та елементами відомих національних правових свідомостей світового рівня, української правової свідомості (як родовими правовими). Вони є необхідними та достатніми критеріями виникнення того чим іншого історичного та/або сучасного правового процесу, явища кожної правової події, кожного нормативно-правового акту як типово природних. Досконале науково-теоретичне вивчення умов, обставин формування актуальних нормативно-правових актів є достатньою умовою їх ідентифікації як прогресивних і справедливих, а

також достатньою ідентифікацією тих суперечностей та протиріч при їх формуванні, що цивілізаційно детерміновані загальними світовими процесами, явищами та їх трансформаціями. Останні можна дослідити та використати як зразок для вітчизняних потреб прогресивного правового розвитку, пошуку кореляційних шляхів викорінення суперечностей, протиріч в українській правовій свідомості та культурі.

Суперечності та протиріччя правової свідомості, що має некризові цикли соціальної активності, тобто її ідейно-світоглядні та нормативно-правові властивості, закономірності та перспективи більш функціонально виявляються у суперечностях і протиріччях правової культури. У цьому відношенні суперечності та протиріччя правової свідомості представляють більше потреби у розвитку правової свідомості, а суперечності та протиріччя правової культури – потребу у становленні правової свідомості та культури. Звідси, метою статті є дослідження та аналіз підходів до вивчення суперечностей та протиріч української культури та української правової культури. Окремим завданням є виявлення підходів (або формування) до вивчення саме української правової культури як типово національної якості української правової свідомості, що має не кризові цикли соціальної активності та відносно самостійність, у законодавчій сфері української правової культури.

Загалом, виявлені суперечності та протиріччя в українській правовій свідомості та правовій культурі є активними ділянками неузгодженого формування їх ідейно-світоглядних і нормативно-правових властивостей, цінностей та перспектив. І, перш за все, у механізмі правового регулювання актуальних правових відносин, яке потребує врегулювання соціологічними, теоретичними, техніко-юридичними засобами. Проблема суперечностей у правосвідомості фактично зовсім не отримала ще систематичної розробки в юридичній науці, хоча для цього в роботах з правознавства була закладена початкова теоретична основа [8, с.56–57]. Українській правовій свідомості та культурі, як і будь-яким систе-

мам, що змінюються та розвиваються, властиві такі елементи, сторони, тенденції, що зумовлюють один одного та один одному протистоять. Ці елементи у правовій культурі за звичайною термінологією позитивної правової науки є діалектичними протилежностями. Діалектичні ж суперечності української правової свідомості та культури – це «відношення між діалектичними протилежностями саморуху і розвитку їх правового суцього; вони є відносинами їх зв'язку та взаємовідмови [9, с.52–53].

Розвиток суперечностей приводить до необхідності їх розв'язання, внаслідок чого система української правової свідомості та культури переходить в новий якісний стан. Тому за методологією правової науки суперечності та протиріччя розглядаємо як джерело, суть саморозвитку та міру української правової свідомості та культури у правовій цивілізації [10]. Правові традиції, наприклад, у працях К. Маркса, Ф. Енгельса, В.І. Леніна, були побудовані на різних традиціях та ідеях, у тому числі Г.В.Ф. Гегеля, який не розрізняв суперечностей та протиріч реальної дійсності та зумовлених ними протиріч процесу правового пізнання. Відкидаючи ідеалістичні положення мислителя, відмітимо його позитивні моменти. У наших попередніх дослідженнях ми вивчали ці питання, наприклад [11].

«Протиріччя, продовжував він, є «коренем будь-якого руху та життєвості» [12, с.520]. Категорії «суперечність», «протилежності», «протиріччя» і пов'язані з ними міркування є головними в теорії Гегеля й займають в «Науці логіці» центральне місце; їх розгляд в даній роботі ведеться в розділі про сутність [13, с.256–262, 262–272]. Це досить симптоматично, оскільки показує важливість аналізу суперечностей «в самій суті предметів» [14, с.8]. За допомогою такого аналізу в теорії культури та правової свідомості здійснений перехід від вивчення структурного статичного зрізу об'єкту головними переходами до дослідження витоків його динамічних потенцій, які закладені в сутності об'єкту правової культури, а тому знаходять вираз у його структурі. Аналіз суперечностей як початкових основ протиріч феномена правової свідомості та куль-

тури може проводитися з різних позицій. Виникає потреба у розробці одного з перспективних напрямів аналізу суперечностей та протиріч української правової культури, який, з одного боку, базується на розрахунковій основі структури правової культури, а з іншої – одночасно з вивченням суті української правової культури продовжує накопичення та поглиблення знання про структуру даного феномена.

Такий підхід сприяє реалізації положення про те, що протиріччя української правової свідомості та культури повинні бути розкриті, перш за все, як «внутрішня структурна характеристика досліджуваного предмету в його сутності» [15, с.74–75]. Ще один момент вимагає сумісного розгляду структури, суперечностей та протиріч української правової свідомості та культури в рамках нашого дослідження. Розв'язання протиріч української правової культури, як відомо, розвиває всю її систему через перебудову на якісно новий рівень, але перехід системи в інший якісний стан неможливий без перебудови її структури. Тому вивчення протиріч української правової свідомості та культури надає можливості розкрити тенденції та причини майбутньої зміни її структури. Протиріччя є загальною, але не єдиною формою негативного зв'язку правової свідомості та культури з дійсністю: разом з нею існують відношення гармонії, узгодженої відповідності та ін., які складають предмет власне структурного аналізу української правової культури. Розгляд протилежної форми структурних відносин не стільки зв'язку, скільки взаємовідмови, тобто протиріччя української правової свідомості та культури як одних з істотних аспектів, або порядків, їх структури, є одночасним пізнанням природної суті української правової культури, бо «пізнання структури різних порядків і рівнів є пізнанням суті об'єктів, перехід від суті першого порядку до суті другого і вищих порядків» [16, с.452]. Так, якщо предметом власне структурного аналізу української правової свідомості та культури є зв'язки узгодженої відповідності між, наприклад, активно-позитивним або просто позитивним

відношенням до права і відповідним ним рівнем правової діяльності або між активно-негативним відношенням до права і таким же низьким рівнем правової діяльності, то в статті буде зроблена спроба проаналізувати відносини фактично протиріччя української правової культури.

Найпоширенішими зв'язками української правової свідомості та культури з дійсністю є зв'язки взаємовідмови, між в цілому позитивним відношенням до права і негативним рівнем правової діяльності або, навпаки, між негативним відношенням до права і позитивним рівнем правової діяльності. При цьому тут за обох випадків, окрім названих, мають місце протиріччя (назвемо їх цільовими) також в частині між негативним рівневим станом реального елемента правової свідомості та культури (дисгармонійною стороною, тенденцією реальної суперечності) та відповідним однойменним елементом її цільового стану. Українська правова свідомість та культура як якісний стан правового життя... суспільства «складається» з різнорівневого (різноцільового, різнокомпонентного, різноментального та різнопропорційного за формулою української правової ідіоми) стану всіх їх компонентів, які знаходяться один із одним у відносинах гармонії та узгодженої відповідності, коли рівень їх розвитку однаковий; або у відносинах протиріччя правової культури, коли рівень їх розвитку прямо протилежний. Між різними елементами української правової свідомості та культури можуть бути різні градації відносин: від стану повної гармонії, потім деякої відмінності, до стану різкої суперечності та протиріччя.

Так, зв'язок активно-позитивного відношення до права і просто позитивної правової установки вже припускає ледве помітну відмінність в даному аспекті, не кажучи про ті переростаючи в протилежності рівні розвитку елементів правової культури, коли поєднуються активно-позитивне відношення до права та індивідуальне. Відносини протиріччя української правової свідомості та в українській правовій свідомості виникають між технічно, змістовно та ідейно-світоглядно недос-

коналим нормативно-юридичним актом і недостатнім рівнем його нормативної реалізації, між різними (звичайно, у стадії загострення) за рівнем розвитку суспільною правосвідомістю і правопсихологічним кліматом конкретної групи, між високим рівнем суб'єктивної підсистеми правової свідомості та культури та низьким рівнем її діяльнісної (що об'єктивувалася) підсистеми тощо. Особливо актуальним є дослідження протиріччя правової культури, яке на суспільно-правовій мові називається протиріччям між словом і справою, коли високорозвинені вербальні процеси правотворчості явно дисонують з реальною правовою діяльністю. Необхідність рішучого подолання вказаного протиріччя української правової свідомості та культури стає сьогодні очевидним. Протиріччя української правової свідомості та культури виникають у середині основних підсистем української правової культури та інших її культур: між такими різними підсистемами, що доходять до протилежностей, між українською правовою культурою суспільства та правовою культурою особи або правовою культурою суспільства та групи, групи і особи (суб'єктна підсистема), між рівнем знання права та рівнем відношення до нього (суб'єктивована підсистема). А також між рівнями правотворчої та правозастосовної діяльності (підсистема, що об'єктивувалася), між рівнями нормативного і індивідуального актів (наочна, або текстова підсистема) та усередині елементів названих підсистем тощо.

З цього далеко не повного переліку протиріччя української правової свідомості та культури видно, що неможливо не тільки охопити їх все глибоким аналізом, але навіть просто назвати, провести «інвентаризацію» елементів структури української правової культури. Яким нескінченно великим може бути абсолютне число протиріччя такої системи, як складна формозмістова та нерівноважна українська правова свідомість та культура, дозволить представити хіба що використання прийомів комбінаторики [17, с.578]. За їх допомогою можна знайти число будь-яких поєднань (комбінацій) із строго певної заданої безлічі

об'єктів української правової свідомості (проти-лежних – за рівнем розвитку – елементів правової культури). Проте, від цього слід утриматися, оскільки альтернатива нам вбачається в розробці класифікації протиріч української правової свідомості та культури й вивченні найбільш важливих з погляду перспектив подальшого розвитку правової культури, її теорії різновидів протиріч. Така безліч найрізноманітніших поєднань різнорівневих, аж до прямо протилежних за спрямованістю розвитку, елементів української правової свідомості та культури породжується реальною правовою дійсністю, труднощами та негативними явищами сучасного етапу розвитку українського суспільства. У всіх цих протиріччях правової культури, що максимально ідентифікуються, зокрема, у зростанні злочинності, «було б невірною бачити... одні лише «пережитки минулого» в правосвідомості та поведінці людей. Причини багатьох з цих «болячок» слід шукати в сьогоднішній практиці, в прорахунках тих або інших працівників, в реальних проблемах і труднощах нашого розвитку, в недоліках виховної та правовиховної діяльності зокрема. Тому для усунення негативних явищ потрібні не тільки постійні пропагандистські зусилля, але й заходи економічного, організаційного, правового порядку» [18, с.256]. Для того, щоб вказані заходи правового характеру поставити на наукову основу, необхідно виявити і вивчити наявні в українській правовій культурі суспільства протиріччя та суперечності, а також передбачити найбільш доцільні та «безболісні» шляхи їх розв'язання, сприяючі прогресивному розвитку української правової культури як типово національної. У зв'язку з цим залишається актуальним вивчення питання про протиріччя як рушійну силу суспільно-правового розвитку. В даний час в літературі ще не створено достатньо правової строгої класифікації не тільки протиріч правової культури як теоретичного конструкта («теоретичного тіла» – Ю.М. Дмитрієнко) більш складних, реально існуючих у природі форм правових свідомостей та культур, але й загальних протиріч у методологічно-правовому сенсі, не

говорячи про українську правову свідомість та культуру.

Спробуємо розглянути та контекстуально інтерпретувати загальновизнані види протиріч у галузь української правової культури, які можуть бути антагоністичними та неантагоністичними, основними та неосновними, внутрішніми та зовнішніми [19, с.12–13]. Розподіляємо протиріччя також на онтологічні й гносеологічні, істинні та хибні. Зауважуємо на тому, що про істинність або хибність протиріч правової свідомості та культури розмірковували багато вчених. Заслуговує пильної уваги, подальшого обговорення розроблений Н.Ф. Кузнецовою підхід, згідно якому антагоністичність усієї системи злочинності пояснюється тим, що ця система дісталася нашому суспільному устрою в спадок від минулих суспільно-економічних формацій [20, с.128]. У даній позиції немає неузгодженості із загальними методологічно-правовими підставами, відповідно до яких антагоністичні суперечності не властиві природі демократичного суспільства. Антагоністичність системи злочинності виводиться не з природи демократичного суспільства, а з поза його зовнішніми чинниками (історичного в даному випадку). Насправді злочинність – це одне з соціальних явищ, що зберігається в сучасному українському суспільстві як «...родимі плями старого суспільства, з надр якого воно вийшло» (К. Маркс). Її збереженню сприяють також негативні наслідки системи тоталітаризму, що затвердилася при авторитаризму, або, як прийнято називати, адміністративно-командній системи. У юридичній сфері життя суспільства вона знаходить заломлення в зростанні злочинності.

Отже, перші етапи перехідного українського суспільства з девіантними формами правової свідомості як типовими для нього, характеризуються ще існуванням протиріч, які володіють рисами правових антагонізмів. Проте складають вони лише деяку частину суперечностей української правової свідомості та культури і вивчаються в основному кримінально-правовою наукою та кримінологічним комплексом юридичних наук. Протиріччя

української правової свідомості та культури розподіляються на основні та неосновні, внутрішні та зовнішні. Основним протиріччям української правової культури є відношення між протилежними сторонами за суттю об'єкту. Це суперечність, що визначає характер докорінних змін об'єкту, дію всіх інших його протиріч. Основною в системі української правової свідомості є реально існуюча суперечність між необхідною суспільству відповідно до рівня розвитку його економіки правовою та політичною організацією, між конкретним циклом соціальної активності української правової культури та недостатньо нормативно реалізованим цільовим станом останньої.

Ця основна суперечність є рушійним механізмом, джерелом розвитку української правової свідомості та культури, визначає тому розгортання всіх інших, неосновних суперечностей, будучи «їх загальним «коренем», прихованим від поверхневого погляду єдиною підставою їх функціонування, а інші – формами вияву основного протиріччя» [21, с.100–101]. Критерієм побудови структурних протиріч буде їх локалізація в структурі української правової культури: протиріччя між суб'єктивною та об'єктивною підсистемами української правової культури, що об'єктивувалися, усередині названих підсистем та ін. Джерелом розвитку і саморуху системи української правової свідомості та культури виступають протиріччя її з економічним базисом.

Слід зазначити, що є досить важливим у розвитковому відношенні протиріччя між низьким рівнем правових і високим рівнем етичних норм у результаті, що несприятливо позначається на українській правовій культурі в цілому. Виявлення й позначення протиріч української правової свідомості та культури – це тільки перший етап у їх вивченні. Не менш важливе завдання виявлення основних ступенів розвитку протиріч – від єдності, відповідності та відповідальності сторін, через їх відмінність до розв'язання протиріч [22, с.56]. Якщо соціальне протиріччя не розв'язується, то може наступити стадія загострення відмін-

ності, що переростає в кризову ситуацію та приводить до серйозної деформації чинних правовідносин [23, с.9–10]. У зв'язку з цим у перехідному українському суспільстві виникають «чотири великі групи взаємопов'язаних проблем – джерел різносоціальноактивних протиріч української правової культури: 1) виявлення, пізнання, оцінка суперечностей та протиріч правової культури; 2) їх розв'язання та подолання; 3) регулювання їх розвитку, прогнозування та попередження; 4) забезпечення максимально рівномірного, пропорційного, гармонійного розвитку українського суспільства [24, с.103]. Зрозуміло, що назване коло проблем може бути вирішений в теоретико-юридичному плані тільки сукупною працею всієї наукової юридичної та гуманітарної громадськості.

Структурні протиріччя. Структурними називаються протиріччя, що виділяються на підставі локалізації їх в структурі української правової культури – істотного складового компоненту української правової свідомості. Вони можуть виникати між елементами основної структури української правової культури, між елементами вторинної структури і між елементами цих структур. Виникнення протиріч можливе й усередині основних елементів (підсистем) української правової культури: всередині суб'єктивованої, суб'єктної, діяльнісної та наочної (текстової) підсистем, усередині складних елементів правової культури, а також усередині тих, що утворюються в результаті максимального межового розчленування системи правової культури, мінімальних її компонентів. Розглянемо найбільш важливі групи структурних протиріч української правової свідомості та культури в наступному порядку. Перша група включає протиріччя усередині мінімальних компонентів структури української правової культури: усередині когнітивного, емоційного, настановчого елементів суб'єктивованої підсистеми (перша підгрупа); усередині мінімальних компонентів суб'єктної, діяльнісної, наочної підсистем (відповідно, друга, третя і четверта підгрупи). У першу підгрупу першої групи цілепокладально входять найважливіші про-

тиріччя усередині когнітивного елементу суб'єктивованої підсистеми української правової свідомості та культури; 1) між високим рівнем знання принципів положень законодавства та низьким рівнем теоретичного знання конкретних правових приписів; 2) між різними рівнями правового знання, з одного боку, конкретних правових приписів, та, з іншого боку, різними формами вільної та примусової терпимості відносно будь-якої групи правопорушень; 3) між фундаментальними блоками правових знань, що різко відрізняються за рівнем розвитку правового їх усвідомлення різними суб'єктами української правової свідомості, культури та теоретичними знаннями конкретної правозастосовної або іншої юридичної практики.

У другу групу об'єднуються протиріччя усередині основних підсистем української правової культури: всередині суб'єктивованої – між когнітивним і емоційним компонентами, всередині діяльнісної – між правозастосуванням і правовим вихованням. В третю групу об'єднуються протиріччя між основними підсистемами української правової культури. У четверту – протиріччя всередині складних компонентів вторинної структури. У п'яту – протиріччя між складними компонентами, в шосту – протиріччя між елементами основної і вторинної структури.

Подолання протиріччя української правової свідомості та культури: принципи, механізми. Діалектика прогресу української правової свідомості та культури полягає в тому, що подолання існуючих протиріччя сприяє швидшому, безконфліктному розвитку, зростанню української правової культури, переходу її в новий якісний стан; останнє неминуче приводить до породження нових суперечностей. Справжній етап становлення й розвитку сучасної української правової свідомості та культури характеризується і позитивними, і негативними рисами, які властиві правовій системі та суспільному організму в цілому.

Отже, необхідні конкретні механізми, які б дозволили на ділі, а не на словах зробити правотворчу процедуру демократичною, подолати протиріччя та суперечності української

правової свідомості та культури. Думаємо, що для цього необхідно прийняти Закон про правотворчість, Закон «Про правову свідомість в Україні», «Про правову культуру в Україні», які формуватимуть та закріплюватимуть механізм виявлення загальної волі народу, встановлять для цього оптимальний процедурний порядок. При виникненні потреби ухвалення будь-якого законодавчого акту рішенням органу верховної влади створюється тимчасовий робочий орган: комісія, група та ін. – з широким залученням вчених і фахівців, про що сповіщається по радіо і телебаченню. В обов'язок комісії, групи входить збір та обробка інформації, що поступає від громадян, громадських організацій, зацікавлених відомств та її виклад в узагальненому вигляді у пресі з тим, щоб була можливість виявити потреби і інтереси різних груп.

Виникає необхідність у проведенні широкої правової реформи, можливо – революції, яка б сприяла подоланню правокультурних протиріччя у правовиховній діяльності, особливо між необхідним і існуючим рівнем їх розвитку. Слід якісно змінити функції адвоката, зробити його не формальним, а реальним правозахисником, юридичним помічником не тільки в кримінальному і цивільному, але й в будь-якому іншому процесі (зокрема, адміністративному) та взагалі в будь-якому контакті громадянина з правовою державою, з його органами і посадовцями (для участі в розв'язанні будь-яких конкретних питань, а не тільки в складанні офіційних документів, збиранні різного роду довідок).

Дуже важливі проблеми української правової свідомості та культури можуть бути вирішені часто лише в результаті зміни всієї перехідної соціальної системи в цілому, проведення докорінної економічної реформи і демократизації суспільства, переходу його в новий якісний стан як набуттям наявним кризовим станом сучасного становлення й розвитку української правової свідомості та культури їх теоретично обґрунтованого, керованого та законодавчо верифікованого цільового.

Таким чином, підводячи підсумки, зазначаємо, що при подальшому дослідженні укра-

їнської правової культури важливо намітити головні шляхи і методологію такого виявлення, аналізу її істотних властивостей й основ, які надають змогу зосередити основну увагу на вивченні самих гострих точок правової системи перехідного суспільства. Логіка аналізу полягає в русі за структурою української правової культури. Так, наприклад, в підсистемі правових текстів основну увагу необхідно зосередити на власне юридичних текстах, на виникаючих усередині них протиріччях (між протилежними рівнями розвитку актів різної юридичної сили). Що стосується підсистеми правової діяльності, то тут в кардинальній перебудові має потребу як практична (правотворча, правореалізаційна та правозастосовна зокрема), так і теоретична (наукова, репродуктивна: юридична освіта вимагає докорінної переробки – і це особлива розмова) правова діяльність. Нових, нетрадиційних підходів вимагає організаційно-ідеологічна діяльність з правового виховання, виступаюча одним з системоутворюючих чинників української правової культури. У її суб'єктивованій підсистемі докорінної перебудови вимагає як емоційно-ціннісне відношення індивіда, групи, всього суспільства до права та правоохоронних органів, так і правове мислення в цілому (наприклад, перехід від заборонного типу мислення, що базується на відповідному типі правового регулювання, до загальнодозвільного, вільного, ініціативного, позбавленого старих догм і стереотипів). Як же можна інтерпретувати далі трансформації зазначених суперечностей та протиріч у аспекті природних і неприродних шляхів становлення й розвитку української правової свідомості та культури?

Отож, суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури можуть бути прогресивними, правомірними та істотними джерелами трансформаційного розвитку та синергетичного саморозвитку тільки за умов становлення (у періодах становлення) й розвитку (у періодах розвитку) української правової свідомості та культури за природними шляхами. За інших шляхів суперечності та протиріччя останніх здатні істотно поглиб-

лювати не тільки кризовий цикл соціальної активності та абсолютну самостійність останніх, але й суттєво погіршувати трансформацію статичного права, додатково створюючи правові колізії, поглиблюючи правовий нігілізм, духовно-правову кризу у суспільстві та державі, тотально посилюючи деструктивні тенденції у правовиховній роботі та профілактиці делінквентної правосвідомості та культури. Тобто, одним з глобальних завдань сучасної правової науки є системне, комплексне та багатоаспектне (фундаментальне та прикладне) дослідження окреслених нами природних і неприродних шляхів становлення й розвитку української правової свідомості та культури.

Треба додати, підсумовуючи вищевикладене, що, за проведеними дослідженнями [33-37], за процесів розвитку української правової свідомості та культури за природних шляхів, домінують істотні ідейно-світоглядні суперечності та нікчемні нормативно-правові протиріччя за умов слабкого статичного права, недієвої правової системи, що формується. Їх доцільно не строго зменшувати у просторі та часі з поступовою нейтралізацією у механізмах актуалізації неформальної спадкоємності української правової свідомості, та безпосереднього використання як дієвого механізму їх системного знищення.

Що це означає? Це означає активні конкурентні пошуки та альтернативне використання відомих світових і вітчизняних, історичних і сучасних філософсько-правових творів, презентуючих правові ідеї світових зразків, з метою вдосконалення старої та/або винайдення нової української правової ідеї. Ця ідея стане тим оновленим (новим) найголовнішим системним елементом української правової свідомості та культури, що дозволить оновити (сформувати нову) конституційну правову ідею як системний центр формування нової Конституції – оновленої (нової) формальної спадкоємності української правової свідомості та культури. Цей елемент здатний знищить нестрогі суперечностей, маючі типово джерельну природу. За неприродних шляхів розвитку української правової свідомості та куль-

тури нейтралізувати та знищити домінуючі при цьому неантагоністичні, антагоністичні суперечності та протиріччя, маючи більш девіантно складаний характер, доцільно засобами використання виявлених нами принципів і закономірностей розвитку української правової свідомості та культури. Така правова процедура, як правило, здійснюється у відповідних механізмах адаптації вітчизняного законодавства до більш цивілізованих світових, резонуючих з ментально-правовою базою українського. Прикладом таких механізмів адаптації може слугувати занотований нами вище механізм адаптації (та моніторингу водночас) вітчизняного законодавства до європейського та інших актуальних механізмах, наприклад, у механізмі регулювання суспільних відносин за перехідного становлення з домінантою типово регулятивних норм звичаєвої української правової свідомості. Прикладом може бути також й будь-яка інша правова свідомість, тривало повторювальна у власних типових формах за багатьох періодів становлення й розвитку українства, здавна територіально адаптована у постійному часопросторі, традиційному статичному місці існування української правової свідомості та культури історичної й сучасної української спільноти. Норми такої правосвідомості також можуть слугувати правомірною еквівалентною заміною регулятивним нормам типової звичаєвої української правової свідомості (наприклад, норми української соціонічної, тілесної правової свідомості та культури та ін.).

За процесів становлення української правової свідомості та культури за природних шляхів домінують нормативно-правові протиріччя та нікчемні ідейно-світоглядні суперечності за умов значного посилення, але частково дієвого статичного права та маргінально-дієвої правової системи, що посилено формується та/або тільки-но сформувалось. За такого випадку при законодавчо-технічній нейтралізації (змінах та доповненнях чинних нормативно-правових актів) протиріччя української правової свідомості та культури є доцільним не строго зменшувати зазначені протиріччя у просторі та часі з поступовою їх нейтралізаці-

єю у механізмах актуалізації формальної спадкоємності української правової свідомості, та безпосереднього використання як дієвого механізму їх системного знищення.

Що це також означає? Це означає активне неконкурентне використання неперіоритетного ідейно-світоглядного та пріоритетного нормативно-правового змісту оновленої (нової) Конституції України як загальної методологічної сфери подолання старих суперечностей та протиріччя. Це здійснюється засобами юридичної, законодавчої техніки та технології, використовуючи при цьому норми Конституції України як прямі, безпосередні веління до формування нових, нормативно якісних різногалузевих нормативно-правових актів. Вони повинні бути позбавленими старих суперечностей та протиріччя української правової свідомості, що ідейно-світоглядно забезпечуватимуть нормативну базу нової Конституції, з її новими ідейно-світоглядними, тепер вже конституційними правовими ідеями, де найголовнішою є конституційна ідейно-світоглядна ідея (1 розділ Конституції України: Загальні засади) про загальні засади Конституції, правового та конституційного устрою.

За неприродних шляхів становлення української правової свідомості та культури при нейтралізації та знищенні домінуючих при цьому неантагоністичних, антагоністичних суперечностей та протиріччя, маючих більш девіантно складаний характер, доцільним є використання виявлених нами принципів і закономірностей становлення української правової свідомості та культури у відповідних механізмах адаптації вітчизняного законодавства до більш цивілізованих світових, резонуючих з нормативно-правовою базою українського законодавства та інших актуальних механізмах, наприклад, механізмі регулювання суспільних відносин за не перехідного становлення з домінантою регулятивних норм українського різногалузевого статичного права.

Подолання протиріччя у вказаних сферах, оздоровлення політичного, етичного, правопсихологічного клімату в суспільстві сприятиме швидкому правовому розвитку суб'єкта, підвищенню міри гарантованої державою

свободи поведінки в єдності з відповідальністю його перед суспільством, а значить, і переходу правової свідомості та культури в новий якісний стан [25–26].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієнко Ю.М. Підходи до вивчення маніпулювання правовою свідомістю жертв при шахрайстві // Актуальні проблеми права: теорія та практики. – 2007. – № 9. – С. 59–65.
2. Дмитриенко Ю.Н. Проблема манипуляции массовым украинским правовым сознанием в политико-правовой рекламе // Уральский научный вестник. – 2007– № 4 (5). – С. 78–82.
3. Дмитрієнко Ю.М. Методологічні підходи до вивчення природи ілюзорної (девіантної) правосвідомості // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 48–50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/fP/2007-l/06dumrco.pdf>.
4. Верховна Рада схвалила законопроект «Про основи державної мовної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sq.com.ua/ukr/news/novini_ukrayini/05.06.2012/verhovna_rada_shvalila_zakonoproekt_pro_osnovi_derzhavnoyi_movnoyi_politiki.
5. Законопроект про мову приймали «мертві душі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/06/6/6966094/view_print.
6. Украинским пенсионерам улучшили жизнь на 199 гривен 77 копеек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.puls.kiev.ua/print/personal_account/103880.html.
7. Схід і Захід Разом! 5 червня проти розкольніцького закону про мови вийде вся Україна! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/2012/06/shid-i-zahid-razom-5-cherwnya-proty-rozkolnytskoho-zakonu-pro-movuy-vyjde-vsya-ukrajina/>
8. Баймаханов М. Т. Методологическое значение категории противоречие в правовой науке / М. Т. Баймаханов, В. С. Жеребин // Методологические и теоретические категории противоречие в правовой науке. – М. : Юрист, 2011. – 562 с.
9. Дагель В. П. Диалектика правового регулирования / В. П. Дагель // Правоведение. – 1971. – № 1. – С. 52–53.
10. Гегель Г.В.Ф. Сочинения / Г.В.Ф. Гегель. – М.–Л. : Политиздат, 1937. – 520 с.
11. Дмитрієнко Ю. М. Проблема неправильного правового віддзеркалення правосвідомістю дійсності як біла пляма українського правознавства: теорія правової ідеології як збоченої (девіантної) правосвідомості (джерела, історія, реальність) / Дмитрієнко Ю. М. // Нова парадигма. – 2006. – Вип. 57. – С. 84–97.
12. Гегель Г. История диалектики / Г. Гегель // Немецкая классическая философия – М. : Юрист, 2012. – С. 256–272.
13. Ковалев М. И. Роль правосознания и юридической техники в развитии уголовного законодательства / М. И. Ковалев // Советское государство и право. – 1985. – № 8. – С. 74–75.
14. Строгович М. С. Методологические вопросы юридической науки / М. С. Строгович // Вопросы философии. – 1965. – № 12. – С. 8.
15. Ковалев М. И. Роль правосознания и юридической техники в развитии уголовного законодательства / М. И. Ковалев // Советское государство и право. – 1985. – № 8. – С. 76–77.
16. Кененов А. А. Проблемы противоречий в социалистическом праве / А. А. Кененов. – М. : Просвещение, 2010. – 325 с.
17. Патрикеев В. С. Методологические проблемы общественных наук / В. С. Патрикеев. – М. : Юрист, 2012. – 785 с.
18. Андреева Г. М. Правовая культура и вопросы правового воспитания / Г. М. Андреева. – М. : Пифагор, 2012. – 235 с.
19. Горбач В. И. Проблема диалектических противоречий / В. И. Горбач. – М. : Право, 1989. – 560 с.
20. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / Н. Ф. Кузнецова. – М. : Юрист, 2011. – 245 с.
21. Черниловский З. М. Досоциалистическое право: прогресс и преемственность / З. М. Черниловский // Советское государство и право. – 1975. – № 11. – С. 100–101.
22. Неновски Н. В. Преемственность в правовой культуре / Н. В. Неновски. – М. : Юрид. лит., 2010. – 257 с.

23. Матузов Н. И. Правовая система и личность. – Саратов : Юрист, 2011. – 558 с.

24. Швейцер А. В. Правовая культура и этика / А. В. Швейцер. – М. : Наука, 2012. – 112 с.

25. Dmitrienko I. V. Contradictions of the Ukrainian legal consciousness and culture / I. V. Dmitrienko, Ju. N. Dmitrienko // Перспективные научные исследования – 2012 : міжнародна наук.-практ. конф. (Болгария, 17–25 січня

2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

26. Дмитрієнко І.В. Дмитрієнко Ю.М. Протиріччя української правової свідомості та культури // Бъдещите изследвания – 2012 : материали за VIII Международна научна практична конф. (17-25 февруари, 2012). – Том 23. Закон. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. – С. 18–17.

Дмитрієнко І. В. Суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури / І. В. Дмитрієнко, Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 205–220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12divpct.pdf>

Презентовано суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури. Визначено актуальні підходи до їх вивчення. Методологічно співвіднесено формування суперечностей, протиріч української правової свідомості та культури у площині їх прогресивної перспективи. Запропоновані орієнтири природних і неприродних шляхів їх реального та можливого розв'язання у контексті становлення й розвитку сучасної української правової свідомості та культури як типово національних явищ і процесів світових зразків.

Дмитриенко И.В., Дмитриенко Ю.Н. Разногласия и противоречия украинского правового сознания и культуры

Презентованы разногласия и противоречия украинского правового сознания и правовой культуры. Определены актуальные подходы к их изучению. Методологически соотнесено формирование разногласий и противоречий украинского правового сознания и культуры в площади их прогрессивной перспективы. Предложены ориентиры природных и неприродных путей их реального и возможного разрешения в контексте становления и развития современного украинского правового сознания и современной украинской правовой культуры как типично национальных явлений и процессов.

Dmitrienko I.V., Dmitrienko Ju.N. Differences and Contradictions of Ukrainian Legal Consciousness and Culture

Disagreements and contradictions of the Ukrainian legal consciousness and legal culture are presented. Actual approaches to their studying are defined. Formation of contradictions of the Ukrainian legal consciousness and culture in the area of their progressive prospect is methodologically correlated. Reference points of natural and not natural ways of their real and possible permission in a context of formation and development of modern Ukrainian legal consciousness and modern Ukrainian legal culture as typically national phenomena and processes are offered.